

DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.1.2019.034>

УДК 343.98:63

В. В. Єгоров,

кандидат медичних наук,
лікар-психіатр Полтавської обласної клінічної психіатричної лікарні
ім. О. Ф. Мальцева, м. Полтава, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0661-9985>
e-mail: tet-egorova@meta.ua

Т. М. Єгорова,

завідувачка сектору Полтавського відділення Харківського НДІСЕ,
м. Полтава, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3588-2475>
e-mail: tet-egorova@meta.ua

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНОЇ ТА СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Проаналізовано чинне законодавство України, що регулює судово-експертну діяльність, зокрема, у галузях судової психіатричної та судової психологічної експертизи. В юриспруденції і психіатрії поняття «неосудність» трактується неоднозначно, оскільки критерії так званої «формули неосудності» до даного часу чітко не визначені. Надано авторську системну модель констатації неосудності, уточнено психіатричні критерії щодо визначення стану тяжкого психічного розладу як підстави для встановлення судом неосудності особи; сформульовано сучасне визначення поняття «неосудність». Проаналізовано чинний Порядок проведення судово-психіатричної експертизи; надано відповідні пропозиції щодо внесення змін до змісту проблемних положень зазначеного нормативного документа.

Ключові слова: неосудність; «формула неосудності»; психічний стан; тяжкий психічний розлад; психіатричні критерії; юридичні критерії; кримінально-правова обставина; компетенція експерта; прерогатива; судова психіатрична експертиза; судова психологічна експертиза.

Постановка наукової проблеми. Проблема визначення меж компетенції судового експерта психіатра та експерта психолога, принципи взаємодії права, судової психіатрії і психології у сучасній вітчизняній експертній практиці до даного часу лишаються актуальними.

У кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві України унормовано діяльність судового експерта. Дієвими запобіжниками, що забезпечують дотримання експертом меж компетенції, є норми частини 1 статті 69, частин 4, 6 статті 101, частини 1 статті 242 Кримінального процесуального кодексу України, в яких передбачено, що експерт у кримінальному провадженні проводить дослідження та надає висновок з питань, що стосуються сфери його знань; запитання, які ставляться експертові, та його висновок не можуть

виходити за межі спеціальних знань експерта; експерт у висновку щодо психічного стану підозрюваного, обвинуваченого не має права стверджувати, чи мав підозрюваний, обвинувачений такий психічний стан, який становить елемент кримінального правопорушення або елемент, що виключає відповідальність за кримінальне правопорушення; експерту забороняється при проведенні експертизи вирішувати питання права¹.

З гносеологічної точки зору, процесуальні положення про обов'язок експерта проводити дослідження та надавати висновок з питань, що стосуються сфери його знань, означає насамперед, що він, як фахівець у відповідній галузі знань, повинен користуватися лише критеріями своєї спеціальності задля встановлення істини. Критерій істини (від грецької «критеріос» — мірило, спосіб судження) у гносеології означає спосіб, за допомогою якого встановлюється істинність знання і відрізняється істина від помилки². Кожна наука має свої способи (критерії) встановлення істини, а використання критеріїв інших наук, («чужих способів») означає вихід за межі спеціальних (фахових) знань.

Але у документі про призначення судової психіатричної та судової психологічної експертиз зустрічаються питання правового характеру.

Зокрема на вирішення судово-психіатричної експертизи нерідко ставляться такі правові питання: чи слід вважати підозрюваного (обвинуваченого) осудним/неосудним; чи підпадає під експертна особа під дію статей 19 та 20 Кримінального кодексу України³. При призначенні судової психологічної експертизи також формулюються питання правового характеру, наприклад: про наявність в підозрюваного (обвинуваченого) стану сильного душевного хвилювання, про заподіяння потерпілому моральної шкоди тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Постановка судово-слідчими органами правових питань, на думку Е. Б. Сімакової-Єфремян,⁴ пояснюється складною та об'ємною регуляторною нормативно-правовою базою, в якій приписи не кореспондуються один з одним, містять протилежні тлумачення.

Чому законодавець у ч. 6 ст. 101 КПК України *окремо* указує на обмеження експерта надавати висновок щодо психічного стану

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651–VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013. № 9–10, № 11–12, №13. Ст. 88. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 30.06.2019).

² *Философская энциклопедия* / под ред. Ф. В. Константинова. Москва : Советская энциклопедия, 1964. Том 3. С. 89 — 90.

³ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст.131. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 30.06.2019).

⁴ *Сімакова-Єфремян Е. Б.* Комплексні судово-експертні дослідження: теорія та практика : дис. ... д-ра юридич. наук: 12.00.09. Харків, 2017. С. 46–47.

підозрюваного, обвинуваченого, який становить елемент кримінального правопорушення або елемент, що виключає відповідальність за кримінальне правопорушення? У вказаній нормі закону відображається унікальність функцій судово-психіатричної і судово-психологічної експертиз та ставиться смисловий акцент на тому, що між сферою компетенції експерта, який визначає психічний стан підозрюваного (обвинуваченого) та сферою компетенції правника існує досить тонка грань.

Суб'єктивний бік складу злочину включає такі елементи, як форма вини (умисел або необережність), мотив і мету злочину. Отже, питання щодо функцій суб'єктивної сторони складу злочину слід розглядати у площині її значення для кримінальної відповідальності¹, що є компетенцією фахівців у галузі права.

Оскільки суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до Кримінального кодексу України настає кримінальна відповідальність², ця особа, в аспекті дослідження суб'єктивного боку складу злочину, є спільним об'єктом пізнання як спеціаліста у галузі юриспруденції, так і спеціалістів у галузі психічної діяльності — психолога і психіатра. На рівні предмета материнських наук — юриспруденції, психології та психіатрії — визначаються відмінність мети діяльності відповідних фахівців та вирішуваних ними завдань.

Дослідження юристом діяльності підозрюваного (обвинуваченого) спрямовано на встановлення суб'єктивного боку складу злочину (мотиву, умислу діяння, прогнозування наслідків власних дій тощо). Дослідження психолога і психіатра спрямовано на ті ж аспекти психічної діяльності з метою визначення їх індивідуальної специфіки, наявності хворобливих розладів, які можуть бути підставою для встановлення судом обмеженої осудності, осудності та форми вини.

За результатами судово-психіатричної експертизи надаються висновки щодо наявності розладів психіки, їх характеру та ступеня тяжкості, — що може слугувати підставою для визнання судом неосудності фізичної особи відповідно до ч. 2 ст. 19 Кримінального кодексу України; за результатами комплексної психолого-психіатричної експертизи встановлюється, чи є розлад психічного стану мезовим психічним розладом, який суттєво вплинув на психічну діяльність у юридично релевантний період часу, — що може слугувати підставою для визнання судом обмеженої осудності фізичної особи відповідно до ст. 20 Кримінального кодексу України; за результатами психологічної експертизи встановлюються особливості психічної діяльності особи, що

¹ Панов Н. И. Проблемы состава преступления и его функций в доктрине уголовного права. *Вісник Асоціації кримінального права України*. Харків, 2013. № 1(1). С. 103–125. URL : http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/1_7.pdf

² Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341–III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

можуть бути визнані судом як пом'якшуюча або обтяжуюча обставина відповідно до статей 66, 67 Кримінального кодексу України.

У науці кримінального права сукупність ознак неосудності, передбачених ч. 2 ст. 19 Кримінального кодексу України (2001), традиційно розглядається як «формула неосудності»¹, яка ще у ст. 39 Кримінального Уложення 1903 року закріплена як формула «змішаного типу», оскільки містить медичний та психологічний (юридичний) критерій². У подальшому «формула неосудності» неодноразово переглядалася правознавцями та психіатрами³, але протягом останніх 50-ти років її структура є непорушною.

У класичній літературі з судової психіатрії визначені основні завдання, які вирішує експерт-психіатр за допомогою методу клінічного психіатричного аналізу на основі оцінки клінічних симптомів хвороби: встановлення діагнозу захворювання, обов'язкове визначення характеру хворобливих розладів психіки та ступеня їх тяжкості у юридично значимий період часу⁴. Це означає, що експерт-психіатр, вирішуючи вказані завдання, має провести дослідження та надати висновки на основі своїх спеціальних знань у галузі психіатрії, користуючись *лише* психіатричними критеріями.

Загально визнаними та такими, що не викликають сумніву, є погляди В. Х. Кандинського⁵, який вважав, що в ході експертного дослідження судовий експерт-психіатр має користуватися двома взаємозалежними психіатричними критеріями: перший — «окремий» або «конкретний»⁶, який полягає у діагностиці конкретного психічного розладу і розглядається у розділі психіатрії під назвою «окрема психіатрія»; другий — «загальний»⁷, який полягає у загальному, спільному для багатьох різноманітних психічних розладів глибокому ступені порушення психіки, і розглядається у розділі психіатрії під назвою «загальна психіатрія».

¹ Трахтеров В. С. Формула невменяемости в советском уголовном праве (исторический очерк): учеб. пособие. Харків : Украинская юридическая академия, 1992. С. 37–38. URL : <https://lawdiss.org.ua/books/a1893.doc.html>

² Уголовное уложение: Собрание узаконений и распоряжений правительства. 16 апреля 1903 г. №88. С. 8. URL : http://pravo.by/upload/pdf/krim-pravo/ugolovnoe_ulogenie_1903_goda.pdf

³ Первомайский В. Б. Новый Уголовный кодекс: старые и новые проблемы судебно-психиатрической экспертизы. *Архів психіатрії*. Київ, 2001. № 4. С. 49–52.

⁴ Луц Д. Р. Проблема невменяемости при судебно-психиатрической экспертизе. *Судебная психиатрия: учебник для юридических высших учебных заведений* / ред. А. Н. Бунеев и др. Москва : Гос. изд-во юрид. литературы, 1954. Гл. I. С. 15–36.

⁵ Кандинский В. Х. К вопросу о невменяемости / Санкт-Петербургская психиатрическая больница св. Николая Чудотворца. К 140-летию. Том III. Санкт-Петербург : Издательско-полиграфическая компания «КОСТА», 2012. С. 321–343.

⁶ Там само. С. 328–330.

⁷ Там само. С. 330.

В. П. Сербський¹ назвав другий критерій *психопатологічним*, оскільки загальні закономірності психічних розладів та, зокрема, ступінь глибини порушень при різних психічних розладах, належать до предмета психопатології (синонім — загальної психіатрії). Констатація експертом-психіатром психічного стану особи за двома вище вказаними критеріями надає можливість суду правильно застосувати норму закону при вирішенні питання щодо неосудності.

У той же час у радянській, а згодом і в українській судовій психіатрії перший критерій «формули неосудності», услід за правознавцями, також отримав назву «*медичний*» або «*біологічний*», — що викликає подив, оскільки фахівці з загальної медицини та біології не мають компетенції щодо встановлення психіатричного діагнозу. Другий критерій традиційної «формули неосудності» — «*психологічний*» (*юридичний*), — на нашу думку, за своєю суттю також відноситься до компетенції експерта-психіатра, який має спеціальні знання для визначення основного завдання: встановлення ступеня глибини психічного розладу, що позбавляє особу здатності адекватно усвідомлювати оточуючу дійсність, свій психічний стан і поведінку (тобто визначити, чи є психічний розлад тяжким згідно термінології, передбаченої статтею 1 Закону України «Про психіатричну допомогу»²).

Наприкінці ХХ ст. спільнотою науковців-психіатрів неосудність *de facto* була віднесена до категорії психіатрії. Так, в Енциклопедичному словнику медичних термінів (1983) поняття «неосудність» визначається як нездатність особи внаслідок психічної хвороби або тимчасового розладу психічної діяльності усвідомлювати свої дії або керувати ними; особа, неосудність якої встановлена судово-психіатричною експертизою, звільнялася від кримінальної відповідальності³. Виходячи зі змісту першої частини указанного визначення, неосудність встановлюється за ознакою «нездатність», яка визначає *психічний стан* (категорії психології, психіатрії), — що є компетенцією експерта-психіатра; але у другій частині цього визначення судово-психіатрична експертиза наділяється функцією встановлення неосудності, анулюючи цим роль суду.

Стосовно сучасного стану розвитку судово-психіатричної експертизи можливо констатувати, що він відстає від еволюції українського судочинства і фактично суперечить вище означеним нормам чинного законодавства України, які регулюють діяльність експерта-психіатра щодо дотримання меж своєї компетенції та заборони

¹ Сербский В. П. О судебно-психиатрической экспертизе: Труды второго съезда отечественных психиатров. Киев, 1997. С. 122–124.

² Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000. № 1489–ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

³ Энциклопедический словарь медицинских терминов. Изд. первое / Гл. ред: Б. В. Петровский. Москва : Советская энциклопедия, 1983. Т. 2. С. 218.

вирішувати питання права. Указане зумовлено багаторічною полемікою у галузі судової психіатрії та юриспруденції стосовно поняття «неосудність»¹, але до даного часу окремі науковці та психіатри-практики вважають «неосудність» категорією судової психіатрії, — що спонукає експерта-психіатра до виходу за межі своєї компетенції та вирішення питань права.

Деякі правознавці вважають, що неосудність не є виключно правовою категорією. Зокрема, С. В. Лосич та К. О. Рутвян² зазначають, що зміст правової «форми» неосудності наповнює психіатрія; автори, додержуючись традиційної назви першого критерію «формули неосудності» — «медичний», — дійшли до умовиводу щодо можливості впливу на інтелектуально-вольову діяльність особи не тільки психічних, а й соматичних розладів, які, як вони стверджують, також мають належати до медичних підстав неосудності.

На нашу думку, помилковість зазначеного умовиводу полягає у тому, що за умов впливу соматичних розладів на інтелектуально-вольову діяльність йдеться про наявність соматогенних (або симптоматичних) психічних розладів, які є сферою компетенції психіатра. Включення соматичних розладів до критерію «медичний» як підстави для визначення судом неосудності, призвело б до включення в комісію експертів фахівця-терапевта (спеціаліста з соматичних захворювань).

Також полемічним є зміст ст. 19 Кримінального кодексу України, в якій зазначено: «...Не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого цим кодексом, перебувала в стані неосудності...»³. Смісл указаного, при уважному прочитанні, може означати, що правник-криміналіст встановив факт кримінального діяння і, отримавши висновок експерта-психіатра про стан неосудності фігуранта, виключає його кримінальну відповідальність. Таке формулювання у чинному кримінальному законодавстві повертає сучасну судово-психіатричну експертизу до практики 50-х років ХХ ст., коли основним завданням судово-психіатричної експертизи було надання висновку щодо осудності або неосудності особи⁴.

¹ Первомайский В. Б., Илейко В. Р. Судебно-психиатрическая экспертиза: от теории к практике. Киев : КИТ, 2006. 394 с.

² Лосич С. В., Рутвян К. О. Проблеми визначення медичного критерію неосудності в кримінальному праві України. *Правовий часопис Донбасу*. Кривий Ріг, 2018. № 4 (65). С. 185–192. URL : file:///C:/Documents%20and%20Settings/1%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/pppd_2018_4_33.pdf. (дата звернення: 02.06.2019).

³ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁴ Судебная психиатрия: Руководство для врачей / под. ред. Ц. М. Фейнберг и др. Москва : Медгиз, 1950. С. 41.

Крім того, на нашу думку, застосування у статті 19 Кримінального кодексу України терміна «*стан неосудності*» суперечить науковій психіатрії та положенням Закону України «Про психіатричну допомогу». По-перше, власне психічний стан, який зумовлює виникнення в особі здатності або нездатності до усвідомлення своїх дій та керування ними, є *психіатричним феноменом*, а тому апріорі не може бути *станом неосудності*. По-друге, стан особи, яка внаслідок тяжкого психічного розладу у стадії його загострення не може усвідомлювати свої дії та керувати ними, — є *станом тяжкого психічного розладу*, встановлення якого згідно статті 1 Закону України «Про психіатричну допомогу»¹ є компетенцією психіатра. По-третє, юридичне значення стану тяжкого психічного розладу актуалізується лише за умов наявності факту кримінального правопорушення, який у часі співпадає зі станом тяжкого психічного розладу, — на підставі чого суд констатує неосудність особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння.

Найбільш обґрунтованою є позиція Ю. С. Богомякова², який зазначав, що неосудність є виключно кримінально-правовою обставиною. Автор наводить юридичні критерії неосудності та зазначає, що феномен «неосудність» не відноситься до предмета судової психіатрії; експерти-психіатри не мають констатувати неосудність, оскільки цим виходять за межі своєї компетенції; тільки суд, оцінивши всі докази (у тому числі, висновок судово-психіатричної експертизи щодо психічного стану особи) та встановивши всі юридично значимі обставини, має законне право дійти висновку про неосудність підозрюваної/обвинуваченої особи.

Мета статті – створення системної моделі неосудності, в якій визначено психіатричні критерії констатації у висновку експерта стану тяжкого психічного розладу особи у кримінально-релевантному періоді часу, як психіатричної підстави для визнання судом цієї особи неосудною.

Викладення основного матеріалу дослідження. У статті уточнюються основні положення з питань неосудності³, які наочно

¹ Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000. № 1489-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 19. Ст.143. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14> (дата звернення 15.06.2019).

² *Богомяков Ю. С. Уголовно-правовая невменяемость: критерии и признаки. Сов. государство и право.* Москва, 1989. № 4. С. 103–108.

³ *Єгоров В. В., Єгорова Т. М. Неосудність: юридичні критерії і психіатричні підстави. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики.* Випуск 3: зб. науково-практичних матеріалів (до 80-річчя заснування Харківського НДІ судових експертиз). Харків : Право, 2003. С. 520–526; *Єгоров В. В., Єгорова Т. М. До уточнення поняття неосудність, психіатричні питання та юридичні критерії її констатації. Актуальні питання сучасної психіатрії: матеріали наук.-прак. конференції, присвяченої 30-річчю кафедри психіатрії, наркології та медичної психології Української медичної стоматологічної академії (м. Полтава).* Полтава : Полтава, 2005. С. 79–82; *Єгоров В. В., Єгорова Т. М.*

зображені у системній моделі констатації неосудності (Рис. 1). За основу юридичних критеріїв неосудності взято підхід Ю. С. Богомяткова¹.

Рисунок 1. Системна модель констатації неосудності

Невменяемость: психиатрические основания и юридические критерии. *Вестник ассоциации психиатров Украины*. Киев, 2007. №1–2 (36–37). С. 163–173.

¹ Богомятков Ю. С. Уголовно-правовая невменяемость: критерии и признаки. *Сов. государство и право*. Москва, 1989. № 4. С. 103–108.

Як слідує з вище наведеної схеми (рис. 1), констатація неосудності є прерогативою суду, який повинен застосовувати два юридичні критерії. Експерт-психіатр застосовує три взаємозалежні психіатричні критерії, які дозволяють дійти висновку про наявність (або відсутність) психіатричних підстав для визнання судом неосудності.

Перший психіатричний критерій слід іменувати *діагностичним*, який полягає у тому, що експерт-психіатр при діагностиці психічного розладу має керуватися сучасними діагностичними ознаками¹, Законом України «Про психіатричну допомогу»² та даними наукової психіатрії.

Другий психіатричний критерій полягає у визначенні ступеня глибини психічних порушень як такого, що позбавляв особу здатності усвідомлювати свої дії та керувати ними у юридично релевантний період часу. Цей критерій нами запропоновано назвати критерієм *критичності*, оскільки, погоджуючись із думкою І. А. Кудрявцева³, саме рівень критичності найбільш повно характеризує здатність особи усвідомлювати власні дії та керувати ними.

Третій психіатричний критерій визначає особливості динаміки психічного розладу. Навіть при встановленні в особі конкретного тяжкого психічного розладу слід визначити, яка стадія хворобливого процесу мала місце саме у кримінально релевантний період (загострення або ремісія хворобливого процесу; компенсація чи декомпенсація патологічного психічного стану). На актуальність уточнення психопатологічної динаміки в часі, послідовності розвитку симптомів хвороби, особливо при судово-психіатричній експертизі тимчасових розладів психічної діяльності, вказує також А. В. Мельник⁴. У разі, якщо правопорушення складається з низки послідовних епізодів, експерт надає по кожному епізоду роздільні експертні оцінки щодо психічного стану особи⁵. Нами доопрацьовано зміст цього критерію та запропоновано

¹ Міжнародна статистична класифікація хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я 10-го перегляду. URL : <http://www.surgery.org.ua/Documents/Details> (дата звернення 06.06.2019).

² Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000. № 1489-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 19. Ст.143. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14> (дата звернення 06.06.2019).

³ Кудрявцев И. А. Актуальные проблемы медицинской психологии в судебно-психиатрической практике. *Психологическая диагностика при нервно-психических и психосоматических заболеваниях*: сб. научных трудов. Ленинград : Изд. Ленинградского научно-исследовательского психоневрологического института им. В. М. Бехтерева, 1985. Том 112. С. 11–16.

⁴ Мельник А. В. Щодо тимчасових розладів психічної діяльності // *Актуальні питання сучасної психіатрії*: матеріали наук.-прак. конференції, присвяченої 30-річчю кафедри психіатрії, наркології та медичної психології Української медичної стоматологічної академії (м. Полтава). Полтава : «Видавництво «Полтава», 2005. С. 86–89.

⁵ Морозов Г. В. Проблема невменяемости. Судебная психиатрия: руководство для врачей. 2-е издание, переработанное и дополненное / под. ред. Г. В. Морозова. Москва : Медицина, 1988. С. 31.

назвати його *анамнестичним*, оскільки даний критерій стосується історії (анамнезу) розвитку психічного розладу.

Таким чином, системна модель неосудності (рис. 1) має чіткі критерії її констатації, розмежовуючи сфери компетенції юриста та експерта-психіатра. Такий системний підхід дозволяє уточнити визначення поняття «неосудність» відповідно до чинного законодавства України та досягнень судової психіатрії, яке автори даної публікації пропонують у такому формулюванні:

неосудність — кримінально-правова обставина, що констатує вчинення соціально небезпечного діяння особою, яка на момент делікту виявляла ознаки конкретної форми тяжкого психічного розладу в такій його фазі, коли психічні порушення позбавляли її здатності усвідомлювати суспільну небезпеку своїх дій та керувати ними, і в судовому порядку виключає суб'єкт злочину.

Не менш актуальною є проблема нормативно-правового регулювання експертної діяльності при проведенні судово-психіатричної експертизи. Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.05.2018 № 865 затверджено новий Порядок проведення судово-психіатричної експертизи¹ (далі — Порядок).

Новелами Порядку є зміст п. п. 6, 7, в яких визначено форму судово-психіатричної експертизи (далі — СПЕ) — амбулаторна, стаціонарна та посмертна, а також умови проведення СПЕ за місцезнаходженням підекспертної особи.

У п. 9 Порядку зазначено, що за організаційними ознаками СПЕ може бути одноособною та комісійною. Комплексні експертизи, які у сучасній експертології визначаються за судово-експертними галузями знань (експертними спеціальностями)², у п.9 взагалі не згадуються. Однак у п.15 цього ж Порядку передбачено проведення комплексних експертиз в експертній установі. Указані суперечності, на наш погляд, можуть дезорганізувати експертну діяльність у випадках надходження до установи комплексних досліджень. До того ж, відсутність позиції, що стосується комплексної експертизи, суперечить процесуальному законодавству України (зокрема, ст. 112 Цивільного процесуального кодексу України³).

Позитивним є уточнення у п. 10 Порядку щодо мети та предмета судово-психіатричної експертизи: психічний стан особи у певні

¹ Порядок проведення судово-психіатричної експертизи : наказ, порядок, Форма типового документа від 08.05.2018. № 865. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18> (дата звернення 06.06.2019).

² Сімакова-Єфреман Е. Б. Комплексні судово-експертні дослідження: теорія та практика : дис. ... д-ра юридич. наук: 12.00.09. Харків, 2017. С. 114–119.

³ Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004. № 1618–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення 09.06.2019).

юридично значимі проміжки часу¹. У попередній редакції Порядку у п.7, що стосується предмета СПЕ, не міститься указівки на юридично значимий період часу².

Неоднозначним є зміст п.16 нового Порядку, в якому зазначено, що у разі надходження документів, які містять інформацію про стан здоров'я особи, щодо якої призначено СПЕ, факти її звернення за медичною допомогою, її діагноз і сімейну сторону життя, а також інші відомості, одержані під час її медичного обстеження, експерт зобов'язаний запросити у органу (особи), який (яка) призначив (ла) експертизу (залучив (ла) експерта), згоду цієї особи на використання зазначеної інформації³. До Порядку додано типову форму документу під назвою «Усвідомлена згода підслідного, обвинуваченого або засудженого»⁴, в якому підекспертна особа має засвідчити, що вона одержала інформацію, що під час проведення відносно неї судово-психіатричної експертизи судові експерти виявили психічні розлади, які могли виникнути внаслідок застосування до цієї особи катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання; особа ознайомлена про потенційні вигоди, ризики і можливі обмеження у разі повідомлення судовими експертами цієї інформації органу (особі), який призначив експертизу (залучила експерта), та за клопотанням якого (якої) вона була проведена; а також згодна на зазначення інформації у формі первинної облікової документації щодо наявності у неї психічних розладів, які могли виникнути внаслідок застосування до неї катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.

Безсумнівно, п. 16 нового Порядку спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, права на невтручання в особисте життя, але суперечить п. п. 3, 6 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про захист персональних даних», в якому передбачено особливі вимоги щодо обробки персональних даних, а саме: відсутність

¹ Порядок проведення судово-психіатричної експертизи : наказ, порядок, Форма типового документа від 08.05.2018. № 865. Міністерство охорони здоров'я України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18> (дата звернення 16.06.2019).

² Порядок проведення судово-психіатричної експертизи : порядок від 08.10.2001. № 397. Міністерство охорони здоров'я України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0219-02> (дата звернення 06.06.2019).

³ Порядок проведення судово-психіатричної експертизи : наказ, порядок, Форма типового документа від 08.05.2018. № 865. Міністерство охорони здоров'я України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18> (дата звернення 06.06.2019).

⁴ Усвідомлена згода підслідного, обвинуваченого або засудженого. Додаток до Порядку проведення судово-психіатричної експертизи (пункт 19): Форма типового документу. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0719-18> (дата звернення 06.06.2019).

заборони стосовно обробки персональних даних, необхідних для захисту життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних або іншої особи у разі недієздатності або обмеження цивільної дієздатності суб'єкта персональних даних; відсутність заборони стосовно обробки персональних даних, необхідних в цілях охорони здоров'я, встановлення медичного діагнозу, для забезпечення піклування чи лікування або надання медичних послуг тощо¹.

У п. п. 17, 18 Порядку досить детально викладено вимоги щодо проведення амбулаторної та стаціонарної експертиз, однак взагалі не згадується про неврологічне обстеження підекспертної особи, яке, відповідно до сучасних методик клінічно-психіатричного дослідження, є обов'язковим.

У п. 19 Порядку зазначено, що під час проведення СПЕ різного типу експерт за потреби залучає психолога. Слід зауважити, що самостійне залучення експертом інших фахівців до виконання експертизи чинним законодавством України не передбачено. До того ж, сучасні методики клінічного психіатричного обстеження, особливо — експертного (як однорідного, так і комплексного), включають експериментально-психологічне дослідження в якості обов'язкового алгоритму. У разі призначення комплексної судової психолого-психіатричної експертизи суд самим цим фактом залучає психолога.

Особливі зауваження у п. 19 нового Порядку викликає позиція щодо виявлення експертом психічних розладів, які могли б виникнути внаслідок застосування до особи катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання. Вказаним пунктом експерта зобов'язано поінформувати про це підслідного (обвинуваченого або засудженого, або його законного представника), та, за умови отримання його усвідомленої згоди за типовою формою², передати цю інформацію органу (особі), який призначив експертизу (залучив експерта), незалежно від того, чи поставлене відповідне питання. На нашу думку, застосування цього положення неможливо за таких підстав:

— статтею 7 Закону України «Про психіатричну допомогу»³ регламентовано, що діагноз психічного розладу встановлюється відповідно до загальноєвропейських міжнародних стандартів діагностики та Міжнародної статистичної класифікації хворіб, травм і причин смерті

¹ Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010. № 2297–VI. Ст. 481. Дата оновлення: 30.01.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення 05.06.2019).

² Усвідомлена згода підслідного, обвинуваченого або засудженого. Додаток до Порядку проведення судово-психіатричної експертизи (пункт 19): Форма типового документу. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0719-18> (дата звернення 06.06.2019).

³ Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000. № 1489–III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 19. Ст.143. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14> (дата звернення 05.06.2019).

(станом на даний час — МКХ 10¹). Втім, у МКХ 10 відсутній таксон про психічні розлади, *специфічні* для випадків застосування катування, жорстокого та принижуючого поведження з особою. Тому навіть умовно-вірогідний висновок про те, що причиною психічного розладу можуть бути застосування до особи катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання, — буде порушенням міжнародних стандартів діагностики та Закону «Про психіатричну допомогу»;

— у сучасній психіатрії загально прийнятими є принципи неоднозначності причинності та поліетіологічності психічних розладів²: різні хвороботворні фактори можуть викликати подібні психічні розлади в різних осіб; однакові негативні впливи на психіку викликають різні психічні розлади в різних осіб (або можуть і не викликати таких);

— загальновідомим є те, що самі факти пред'явлення особі підозри чи обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, або її покарання є психотравмуючими факторами, які у більшості випадків негативно впливають на психічну діяльність навіть за відсутності незаконного тиску (зокрема, так звані «тюремні» психози). Дослідження засуджених в англійських місцях позбавлення волі показали, що перебування в пенітенціарних установах згубно відбивається на психічному здоров'ї³;

— визначення етіології психічного розладу потребує докладного збору та об'єктивізації анамнезу щодо наявності в особі різного роду психотравмуючих подій і руйнуючих факторів та *подальшого* співставлення їх із історією розвитку та проявами хвороби. На підставі оцінки усєї сукупності анамнестичних відомостей та клінічних діагностичних ознак надаються висновки про причину хвороби та умови, що сприяли її виникненню. У випадках, зазначених у п. 19 нового Порядку, експерт насамперед має отримати об'єктивні відомості про факти *катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання* відносно особи, і тільки після цього визначити наявність або відсутність причинно-наслідкового зв'язку між психічним розладом та застосуванням відносно особи мір незаконного впливу; за вказаних умов експерт-психіатр може надати категоричний або вірогідний висновок. За умов відсутності

¹ Міжнародний класифікатор хвороб МКХ 10. URL : <http://www.surgery.org.ua/Documents/Details/aa535505-419d-4d67-a9e7-5c6d4b8f1ced?title=MizhnarodniiKodifikatorKhvorobMkhh10> (дата звернення 09.06.2019).

² *Снежневский А. В.* Общая психопатология: курс лекцій. 5-е изд. Москва : «МЕДпресс-информ», 2008. С. 7–36; *Нуллер Ю. Л.* Смена парадигмы в психиатрии. *Обзорение психиатрии и медицинской психологи им. В. М. Бехтерева.* Санкт-Петербург : Психоневрологический институт им. В. М. Бехтерева, 1992. № 1. С. 13–18.

³ *Бирмингем Л.* Психическое здоровье заключенных. *Вестник Ассоциации психиатров Украины.* Киев, 2007. №1–2 (36–37). С. 137–159.

об'єктивних відомостей про факти катування та ін. відносно особи, зобов'язання експерта, передбачене п. 19 Порядку, може спонукати його до виходу за межі компетенції та надання необ'єктивного висновку. З огляду на вище вказане, застосування даної позиції п.19 Порядку є недоцільним.

У п. 20 Порядку зазначено на строк проведення амбулаторної СПЕ, а також на можливість продовження строку виконання експертизи залежно від ступеня її складності та обсягу досліджуваних об'єктів. При цьому у Порядку взагалі не визначаються критерії, за якими встановлюється ступінь складності СПЕ, — що може спричинити безпідставне затягування строків її виконання.

Порівняльний аналіз вище вказаних положень Порядку проведення судово-психіатричної експертизи дозволяє констатувати наявність окремих позитивних змін. Разом з тим у Порядку мають місце суттєві суперечності законодавчим нормам, що регулюють судово-експертну діяльність. Указане може призвести до помилок в організації проведення судово-психіатричної експертизи та виходу експерта-психіатра за межі своєї компетенції.

Окремі положення у Порядку проведення судово-психіатричної експертизи, що стосуються категорії складності, строків виконання експертизи, строків виконання клопотань експерта, підстав для складення повідомлення про неможливість виконання дослідження, структури висновку експерта, опису процесу дослідження та ін., не корелюються з положеннями Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (далі — Інструкція), затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 за № 53/5 (зі змінами та доповненнями)¹. Указане значно ускладнює спільну роботу експерта-психіатра та експерта-психолога у ході виконання комплексної експертизи, призначеної судово-експертним установам МОЗ та Мін'юсту України.

Таким чином, можна констатувати, що Порядок проведення судово-психіатричної експертизи потребує подальшого удосконалення та приведення у відповідність до чинного законодавства України, основним принципам, методам та практиці сучасної психіатрії та судово-психіатричної експертизи.

Висновки. Категорія «неосудність» є прерогативою юриспруденції, оскільки означає кримінально-правову обставину, що констатує вчинення соціально небезпечного діяння особою, яка на момент делікту виявляла ознаки конкретної форми тяжкого психічного розладу в такій його фазі, коли психічні порушення позбавляли особу здатності усвідомлювати суспільну небезпеку своїх дій та керувати ними, і в судовому порядку виключає суб'єкт злочину. Розроблена авторами

¹ Про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : інструкція від 08.10.1998. № 53/5. Міністерство юстиції України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>. (дата звернення 05.06.2019).

системна модель констатації неосудності найбільш відповідає нормі ст. 19 Кримінального кодексу України, положенням класичної наукової психіатрії та її сучасним досягненням, дозволяючи чітко розмежувати сфери компетенції юриста та експерта-психіатра.

Нормативно-правове забезпечення організації проведення судово-психіатричної експертизи потребує подальшого удосконалення та приведення у відповідність до чинного законодавства України та відомчих нормативно-правових актів, що регулюють організацію судово-експертної діяльності в інших спеціалізованих державних експертних установах.

References

- Bogomyagkov, YU. S. (1989). *Ugolovno-pravovaya Nevmenyaemost: kriterii i priznaki. Sov. gosudarstvo i pravo*. Moskva. № 4. 103–108 [in Russian].
- Суві́ль'ну́'j procesual'ný'j kodeks Ukrayiný': Zakon Ukrayiný` vid 18.03.2004. № 1618–IV. *Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrayiny`*. 2004. № 40–41, 42. St. 492 [in Ukrainian].
- Entsiklopedicheskiy slovar meditsinskih terminov*. Izd. pervoe / Gl. red: B. V. Petrovskiy. Moskva: Sovetskaya entsiklopediya. T. 2. 218 [in Russian].
- Filosofskaya entsiklopediya* / pod red. F. V. Konstantinova. Moskva. Sovetskaya entsiklopediya, 1964. Tom 3. 89–90 [in Russian].
- Kandinskiy, V. H. (2012). *K voprosu o Nevmenyaemosti* / Sankt-Peterburgskaya psihiatricheskaya bolnitsa sv. Nikolaya CHudotvortska. K 140-letiyu. Tom III. SPb.: «Izdatelsko-poligraficheskaya kompaniya «KOSTA» 321–343 [in Russian].
- Kry`minal'ny`j kodeks Ukrayiný': Zakon Ukrayiný` vid 05.04.2001 № 2341–III. *Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrayiny`*. 2001. № 25–26. St.131 [in Ukrainian].
- Kry`minal'ny`j procesual'ny`j kodeks Ukrayiný': Zakon Ukrayiný` vid 13.04.2012 № 4651–VI. *Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrayiny`*, 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. St. 88 [in Ukrainian].
- Kudryavtsev, I. A. (1985). *Aktualnyie problemy meditsinskoy psihologii v sudebno-psihiatricheskoy praktike. Psihologicheskaya diagnostika pri Nervno-psihicheskikh i psihosomaticheskikh zabolevaniyah: sb. Nauchnyih trudov*. L.: Izd. Leningradskogo Nauchno-issledovatel'skogo psihonevrologicheskogo instituta im. V. M. Behтерева, 1985. Tom 112. 11–16[in Russian].
- Losy`ch, S.V., Rutvyan, K. O. (2018). *Problemy` vy`znachennya medy`chnogo kry`teriyyu Neosudnosti v kry`minal'nomu pravi Ukrayiný`*. *Pravovy`j chasopy`s Donbasu*. Kry`vy`j Rig, № 4 (65). 185–192 [in Ukrainian].
- Lunts, D. R. (1954). *Problema Nevmenyaemosti pri sudebno-psihiatricheskoy ekspertize*. *Sudebnaya psihiatriya: uchebnik dlya yuridicheskikh vysshih uchebnyih zavedeniy* / red. A. N. Buneev i dr. Moskva: Gos. izd-vo yuridicheskoy literatury, Gl. I. 15–36 [in Russian].
- Lyuk Birmingem (2007). *Psihicheskoe zdorove zaklyuchennyih. Vestnik assotsiatsii psihiatrov Ukraini*. Kiev. № 1–2 (36–37). 137–159 [in Russian].
- Meľ'ny`k, A. V. (2005). *Shhodo ty`mchasovy`x rozladiv psy`xichnoyi diyal`nosti. Aktual'ni py`tannya suchasnoyi psy`xiatriyi: materialy` Nauk.-prak. konferenciyi, pry`svyachenoyi 30-richchyu kafedry` psy`xiatriyi, Narkologiyi ta medy`chnoyi psy`xologiyi Ukrayins`koyi medy`chnoyi stomatologichnoyi akademiyi (m.Poltava)*. Poltava. 86–89 [in Ukrainian].

- Mizhnarodna staty`sty`chna klasy`fikaciya xvorob ta sporidnenny`x problem oxorony` zdorov`ya 10-go pereglyadu* [in Ukrainian].
- Morozov, G. V. (1988). *Problema Nevmenyaemosti. Sudebnaya psixiatriya: rukovodstvo dlya vrachey*. 2-e izdanie, pererabotannoe i dopolnenoe / pod. red. G. V. Morozova. Moskva: Meditsina. 31 [in Russian].
- Nuller, YU. L. (1992). Smena paradigmy v psixiatrii. *Obozrenie psixiatrii i meditsinskoj psixologii im. V. M. Behтереva*. Spb.: Psixonevrologicheskij institut im. V. M. Behтереva, № 1. 13–18 [in Russian].
- Panov, N. I. (2013). Problemy sostava prestupleniya i ego funktsiy v doktrine ugolovnogo prava. *Visnik Asotsiatsii kriminalnogo prava Ukraini*. Harkiv, № 1(1). 103–125 [in Russian].
- Pervomayskiy, V. B. (2001). Novyy Ugolovnyy kodeks: starye i Novye problemy sudebno-psixiatricheskoj ekspertizy. *Arhiv psixiatrii*. Kyiv, № 4. 49–52 [in Russian].
- Pervomayskiy, V. B., Ileyko, V. R. (2006). *Sudebno-psixiatricheskaya ekspertiza: ot teorii k praktike*. Kiev: KIT [in Russian].
- Poryadok provedennya sudovo-psy`xiatry`chnoyi eksperty`zy`*: Nakaz, Poryadok, Forma ty`povogo dokumenta vid 08.05.2018. № 865. Ministerstvo oxorony` zdorov`ya Ukrainy` [in Ukrainian].
- Poryadok provedennya sudovo-psy`xiatry`chnoyi eksperty`zy`*: Poryadok vid 08.10.2001. № 397. Ministerstvo oxorony` zdorov`ya Ukrainy` [in Ukrainian].
- Pro pry`znachennya ta provedennya sudovy`x eksperty`z ta ekspertny`x doslidzhen`*: Instrukciya vid 08.10.1998. № 53/5. Ministerstvo yusty`ciyi Ukrainy`. (data zvernennya: 25.06.2019) [in Ukrainian].
- Pro psy`xiatry`chnu dopomogu*: Zakon Ukrainy` vid 22.02.2000. № 1489–III. Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrainy`. 2000. № 19. St.143[in Ukrainian].
- Pro zaxy`st personal`ny`x dany`x*: Zakon Ukrainy` vid 01.06.2010. № 2297-VI. St. 481 [in Ukrainian].
- Serbskiy, V. P. (1997). *O sudebno-psixiatricheskoj ekspertize*: Trudyi vtorogo syezda otechestvennyh psixiatrov. Kyiv, 122–124 [in Russian].
- Simakova-Yefremyan, E. B. (2017). *Kompleksni sudovo-ekspertni doslidzhennya: teoriya ta prakty`ka*. Dy`s. ... d-ra yury`dy`ch. nauk: 12.00.09. Xarkiv, 2017. 46–47 [in Ukrainian].
- Snejnevskiy, A. V. (2008). *Obschaya psixopatologiya: kurs lektsiy*. 5-e izd. Moskva: «MEDpress-inform». 7–36 [in Russian].
- Sudebnaya psixiatriya: *Rukovodstvo dlya vrachey* / pod. red. TS. M. Fejnberg i dr. Moskva: Medgiz [in Russian].
- Trahterov, V. S. (1992). *Formula Nevmenyaemosti v sovetskom ugolovnom prave (istoricheskij ocherk)*: Ucheb. posobie. Harkiv: Ukrainskaya yuridicheskaya akademiya. 37–38 [in Russian].
- Ugolovnoe ulozhenye`*: Sobranie uzakonenij y` rasporyazhenij pravyy`tel`stva. 16 aprelya 1903 g. № 88 [in Russian].
- Usvidomlena zgoda pidslidnogo, obvy`nuvachenogo abo zasudzhenogo*. Dodatok do Poryadku provedennya sudovo-psy`xiatry`chnoyi eksperty`zy` (punkt 19): Forma ty`povogo dokumentu [in Ukrainian].
- Yegorov, V. V., Yegorova, T. M. (2003). Neosudnist`: yury`dy`chni kry`teriyy i psy`xiatry`chni pidstavy`. *Teoriya ta prakty`ka sudovoyi eksperty`zy` i kry`minalisty`ky`*. Vy`pusk 3: zb. naukovoprakty`chny`x materialiv (do 80-richchya zasnuvannya Xarkivs`kogo NDI sudovy`x ekspertny`x). Xarkiv: Pravo 520–526 [in Ukrainian].

Yegorov, V. V., Yegorova, T. M. (2005). *Do utochnennyya ponyattya Neosudnist', psy`xiatry`chni py`tannya ta yury`dy`chni kry`teriyyi yiyi konstataciyi. Aktual'ni py`tannya suchasnoyi psy`xiatriyi: materialy` Nauk.-prak. konferenciyi, pry`svyachenoyi 30–richchyu kafedry` psy`xiatriyi, Narkologiyi ta medy`chnoyi psy`xologiyi Ukrayins`koyi medy`chnoyi stomatologichnoyi akademiyi (m.Poltava). Poltava : Poltava. 79–82 [in Ukrainian].*

Yegorov, V. V., Yegorova, T. M. (2007). Nevmenyaemost: psihiatricheskie osnovaniya i yuridicheskie kriterii. *Vestnik assotsiatsii psihiatrov Ukraïni*. Kiev, № 1–2 (36–37). 163–173 [in Russian].

V. V. Єгоров, Т. М. Єгорова

**ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ
СУДЕБНО-ПСИХИАТРИЧЕСКОЙ И СУДЕБНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ
ЭКСПЕРТИЗЫ**

Проблема определения пределов компетенции судебного эксперта психиатра и эксперта психолога, принципы взаимодействия права, судебной психиатрии и психологии в современной отечественной экспертной практике до настоящего времени остаются актуальными. В действующем законодательстве Украины регламентировано соблюдение экспертом пределов компетенции. В юриспруденции и психиатрии вопрос определения понятия «невменяемость» до настоящего времени является дискуссионным, поскольку так называемая «формула невменяемости» содержит медицинский (биологический) и психологический (юридический) критерии.

Цель данной работы: предоставление авторской системной модели констатации невменяемости, в которой разграничены сферы компетенции юристов и эксперта-психиатра; дано докладное описание психиатрических критериев (диагностический, критичности и анамнестической) определения психического состояния лица в юридически релевантный период времени; сформулировано определение понятия «невменяемость».

Не менее актуальной является проблема дальнейшего совершенствования и приведения в соответствие отдельных пунктов Порядка проведения судебно-психиатрической экспертизы действующему законодательству Украины и ведомственным нормативно-правовым актам, регулирующим организацию судебно-экспертной деятельности в государственных специализированных экспертных учреждениях. Проанализированы отдельные положения Порядка проведения судебно-психиатрической экспертизы, которые могут создать значительные сложности в работе судебного эксперта-психиатра, а также предоставлены соответствующие предложения по изменению содержания проблемных положений в указанном нормативном документе.

Ключевые слова: невменяемость; «формула невменяемости»; психическое состояние; тяжелое психическое расстройство; психиатрические критерии; юридические критерии; уголовно-правовое обстоятельство; компетенция эксперта; судебная психиатрическая экспертиза; судебная психологическая экспертиза.

V.Yegorov, T.Yegorova

**ISSUES OF CONTEMPORARY STATE OF FORENSIC PSYCHIATRIC AND
PSYCHOLOGICAL EXAMINATIONS**

The problem of determining the limits of competence of a forensic psychiatrist expert and a psychologist expert, the principles of interaction of law, forensic psychiatry and psychology in modern domestic expert practice remain relevant to the

present day. The current legislation of Ukraine regulates expert compliance with the limits of competence. In jurisprudence and psychiatry, the issue of the definition of the concept of “insanity” is currently debatable, since the so-called “formula of insanity” contains medical (biological) and psychological (legal) criteria.

This article purpose The purpose of this paper: presenting of the author's systemic model of ascertaining insanity, which delimits the competences of lawyers and an expert psychiatrist; A written description of the psychiatric criteria (diagnostic, criticality and anamnestic) of determining the mental state of a person in a legally relevant period of time is given; The definition of the concept of “insanity” is formulated.

No less urgent is the problem of further improvement and bringing into compliance of certain paragraphs the Procedure for conducting a forensic psychiatric examination of the current legislation of Ukraine and departmental regulatory acts governing the organization of forensic expert activity in state specialized expert institutions. Separate provisions of the Procedure for conducting a forensic psychiatric examination, which can create significant difficulties in the work of a forensic psychiatrist, are analyzed, and appropriate proposals are made to change the content of problematic provisions in the specified regulatory document.

Keywords: insanity; “Formula of insanity”; mental condition; severe mental illness; psychiatric criteria; legal criteria; criminal law circumstance; expert competence; forensic psychiatric examination; forensic psychological examination.

Надійшла до редколегії 27.06.2019